KULÁK JANKÓ TÁMADÁSA

— Elbeszélés —

Este volt. Hideg, korai decemberi este. A szél keményen fújt, éles torlaszokat rakott a hóból a házak sarkaira. A tanya felé kisebb csoport taposta az utat, nyakukat válluk közé húzták a hidegben. A tornácra érve nagyokat toppantottak, lerázták gubájukról a havat, széles lendülettel verdesték össze fázós tenyerüket. A konyhába benyiló ajtó nyitva volt. Bálint szinte beesett rajta, ahogy megnyitotta.

— No, még be se zárták, — gondolta, s indult befelé. Lépteiben még visszapillantott, szeme végigfutott a hideg, zuzmarás, kegyetlen téli tájon, messzebbről látta a telep házacskáinak apróbb fényeit, elgondolta az azokban élő családokat, ahonnan valahányan kiléptek most új élet felé, új föladat megoldására.

A többiek még kinn toporogtak, a házat mustrálgatták, az udvart, kocsiszínt, istállót szemrevételezték, már ahogy a félhomály, a hófúvás, a szél engedte.

— Na, gyerünk befelé, szólt Bálint, s ahogy a hideg estéből lépkedtek a legények be a házba, utánamondta:

— Ezt a napot sem felejtjük el, halljátok, egyhamar.

— Nem tán, halálunkig, — válaszolt a sötétből valamelyik.

A konyhában pillanatig tétován álltak, mint ahogy idegen helyen szoktak a fiatalok. Vártak, hátha szólna nekik valaki: „Tessék beljebb". Végre valamelyikőjük motozott a zsebben, gyújtót sercent s a villanó fény elől a sarokba szaladt a sötétség. A gyujtó gyertyát lobbantott fénybe s a legények indultak körbe a házba.

Bútor seholse volt, de a kemence és a cserépkályha épen állottak. A falakon friss vakolattörések nyomai; látszott, hogy aki hurcolkodott sietve és végleg vitte innen ki a holmiját, nem mint akinek gond a ház épsége. A gyertya fénye sárgásan imbolygott s játékos árnyak vonultak körbe a házban. Megcsavarták a vízcsapot a konyhán, a kemence oldalára laposat veregettek, mint a ló hasára, a hasas cserépkályhát megguszták, — ez ronda — mondták, s elhatározták, hogy újat raknak, mihelyt csak módjuk lesz rá. Minden szobában megálltak, szélét-hosszát mérték, tervezgettek. Ez lesz a konyha, ez az ebédlő, ez a lányok hálója, ide állítjuk be a keltetőgépeket, itt rendezzük be az irodát, a könyvtárat, ide a kéziszerszámokat rakjuk. A ház megtelt lehetőségekkel. A szobákban, amikben néhány napja még a valamikor többszáz holdas kulák élt, szétömlött a fiatalok lehellete. A sötét falak, az aranyfüstös girlandok nem zavarták már a tervezgetőket, akik közül voltak itt már néhányan bérfizetéskor. Most nem is gondoltak a mult vesztett garasaira. A gyűlölt ház pillanatok alatt otthonukká vált. Apró tréfákban zsongott bennük az öröm, amit megfogni nem tudtak, csak jókedvük volt pattanásig feszülő. Fantáziájuk gátta-

lanul futkosott, ki az új berendezést látta maga előtt, ki a messzi jövőbe nézett, ki a multba merült el egy-egy pillanatra. Rövid felkiáltásban, csattanó hahotában szakadt ki belőlük honfoglalásuk nagyszerűsége, élt, hullámzott, vibrált, ujjongott bennük az izgalom a tettrekész, elszánt, izzó fiatal akarat.

A jókedv lassan teljesen elömlött rajtuk, s mire a fürdőszobába kerültek, virgonc hahotával ugrattták egymást.

— Hé Jancsi, gyere, nézd. Itt mosakodott a kövér Jankóné, mikor Orosházán a képire kentek a sülttököt!

— Azám, drágán adta azt is a vén pénzeszsák, az asszonyok meg feldühödtek!

— Hát az autója! Annak a kék máza is tele volt kenve sülttökkel!

Egészen átadták magukat a nevetésnek. Pedig jó egynéhány éve már, még a fölszabadulás előtt történt ez az eset Jankónéval. Akkor az öreg Jankó még bíró volt, száz holdjaival tekintélyes nagygazda. Csendőrség, pap, jegyző védte a Megyesiek, Bereczek, Szász Antalok, Csizmadiák, „a nemzetfönntartó elem" érdekeit. Nagy urak voltak még akkor, a sülttököt is autón vitte az öreg Jankóné az orosházi piacra. De Orosháza messze van, s amire itt Kiskirályságon gondolni sem mertek a kiuzsorázott cselédek, azt megtették az orosházi asszonyok. A fösvény kulákné, mint a mesebeli vén, aki a halál elől menekült s bokáig kente magát mézzel, — bokáig sülttökkel mázolva autózott vissza Kiskirályságig. De nem is ment többet az orosházi piacra.

Még akkor is heherésztek, mikor a havas udvaron az istálló felé mentek át. Megnézték a lovakat, tehenet, a két gyönyörű tenyészbikát, a birkaistállóhoz menet körülcsodálták, símogatták a traktort, amint a fészer alá behúzódva konokul meredt a süvöltő szélben előtte tántorgó mezőre, mint az erő, a tántoríthatatlan, győzelmes, letörhetetlen erő jele.

A cselédház az udvar végén állott. Félrehúzódva, összeesetten, mint hajdani lakói, a cselédek. Jobbról az istállók, balról a magtárépületek, hátamegett a trágyadomb. Azért, hogy mindig kéznél legyen a cseléd: magtár, istálló, trágyadomb között szaladgáljon. Ha tehén bőg, fölriadjon, ha ló a jászolban dörömböl, ugorjon édes álmából is. Vigye a falatot, forgassa az almot, hordja a trágyát, mert nagy kincs a jószág. A legnagyobb érték. Ő adja az erőt a betakarításnál, húzza az ekét a szántásnál, hordja a piacra az árút, csikaja, borja pénzt jelent, tejéből szerzi meg a háziasszony napi szükséges fillérjeit. A jószág az jószág! A cseléd meg csak ember, s mivel cseléd, csak cselédember. Tudta, hogy mire vállalkozott, mikor cselédnek állt be, hát csinálja.

A kis ház földes padozatán éktelen furások nyomait találták. Sertéstrágya éktelenkedett szanaszét, a kemence oldala bedőlve. Pedig csak az ősszel költözött ki Szabó Márton, az utolsó cseléd, aki nem fogadta el a földet, mikor 45-ben a földosztáskor az első 5 hold földet odaadták neki. Ő volt a legöregebb cselédja az uradalomnak. Sírt a földosztó bizottság előtt. Sírt:

— Mi lesz velem, ha visszajön a kegyelmes úr, mi lesz velem.

Hiába buzdították, hiába magyarázták, hiába emlegették hosszú cselédsorának szenvedéseit. Nem vállalta. Elvállalta helyette a fia. A földosztó bizottság tagjai meg azzal az elszántsággal mentek haza, hogy inkább a halál, minthogy mégegyszer engedjék, hogy ember az emberbe ilyen mélyen elültethesse a kizsákmányoltság, az elnyomottság, a kiszolgáltatottság tudatát.

Szabó Mártont már nem lehetett felszabadítani. Gondolkodását, akaratát, hitét, terveit, lelkesedését; erejét; emberségét utolsó cseppig felfalta a nagyúri elnyomás, a zsellérsors, a gazdatisztek, a csendőrök, a kegyelmes úr! A földosztás után otthagyta családját. A kegyelmes úr helyett Jankónál vállalt cselédsorsot. Most őszön aztán szabadabb honba költözött.

A szobájában disznókat tartott Jankó úr.

A falakon ujjnyi vastag repedésekkel tarkállott a mész. Bálint körülhordta a falak mellett a gyertyát, elővette bicskáját, hegyével az egyik repedés mellett fölfeszítette a meszet. A mész alatt nagy sötét fekete pontok lapultak. Poloskák.

Az udvarra megrakott társzekér fordult be és nagy cseveteléssel ugráltak le róla a lányok. Fekete berliner kendőjük alól úgy piroslott ki az arcuk, mint érett, harsogó alma az almárium díszei közül. A legények gyorsan körülkapták a kocsit, hurcolták befelé a bútorokat. Ugy szedtek össze mindent. Elvtársak, rokonok adták, hogy ne aludjanak a puszta, meztelen földön.

— Ezt a szekrényt a konyhába vigyétek, —

— az ágyakat a két hálóba, —

— a lócákat, a hosszúasztalt be az ebédlőbe, —

— hát a dekorációk? —

Az egyik leány fürgén ugrott és hosszú tekercsekkel szaladt befelé.

Bent is égett a munka, s alig félórába telt, már minden szobába jutott valami. A kocsi hazaindult, ők maguk meg összegyűltek az ebédlőbe. Körülülték a hosszú asztalt. Hallgatták, nézték a petróleum sárga lángját. Ketten kint sündörögtek a konyhában. A kemencében lassan pattogott a tűz s a szobában egyre áttetszőbben fodrozódott a fiatalok lehellete.

Bálint felállott. Napok óta készült erre a napra, mint a menyasszony az esküvőre. A többiek is várakozva nézték. Bálint volt köztük a legeszesebb, a legkeményebb, a legkövetkezetesebb. Maguk-választotta vezető. De most benne is küszködött a felelősség, meghatódottsága, s a bizakodó, jókedvű öröm. Apró szemeiben különös tűz égett.

— Hát itt vagyunk. Mind a huszonhatan.

Tűnődött még egy kicsit, a falakra nézett, meggondolta.

— Vera, add ide a dekorációkat. Először mindent felrakunk a falra, aztán kezdjük meg első megbeszélésünket itt, a kulák Jankó volt házában, ami már végérvényesen, a nép akaratából a mi otthonunk.

Bandi gondolatát mindenki természetesnek tartotta, ünnep ez a nap, a csoport legnagyobb ünnepe. Üres, csupasz, hideg falak közt nem lehet megtartani ennek az ünnepnek a megbeszélését. Játszva,

dudorászva, apró tréfák közben végezték a munkát. A szürke falakra felkerült a Párt vöröscsillagos, aranykalászos zászlaja, Lenin szigorú, jövőbenéző arca, Sztálin derűs mosolya, Rákosi életének plakátos ábrázolása, jelmondatok. Javában benne voltak még a kalapálásban, mikor berohant Koma Gyuri, aki azóta, hogy novemberben felfedezte Jankóék szabotázsait, mindig az őr, a csoport biztonságát, érdekeit védő őr szerepére vállalkozott. Meg kell adni, hogy ezt a szerepet mindig öntudatosan, ha szükség volt ravasszággal, ha szükség volt rámenős hirtelenséggel látta el. Soha sem látták izgatottnak. Most azonban kipirultan, szürke szemében valami különös kemény tűzzel rohant be. Lihegett: Itt vannak, lihegte.

Kik?

Jankóék!

Ugy tódultak kifelé, mint a megzavart méhkas. A gádoron ott állt a fiatal Jankó. Kövéren, vörösen, csizmáját szétvetve, zsebredugott kezekkel, szétnyitott, hátravetett, hosszú bőrbekecsben. Mikor kiértek, eléköpött:

— Hát itt vagytok már, mi? Itt vagytok? Jó beleülni a másába, mi? Jó szétrángatni a mását, mi?

Sziszegett, fogai közül mint a szél visított ki a káromkodás:

— Rongyosak, rablók, majd megtanítom én még a ti isteneteket!

Meghökkenve állták körül. Erre nem is gondoltak. Hogy ide merjen jönni a kulák fia?! Az előbbi nagy, gáttalan öröm túlságosan hirtelen kapott gátat, megrekedt bennük minden indulat. Mintha valamennyiőjüket megütötte volna ismét a régi félelem, az úr előtti köteles alázat szele.

— No, nem kiabáltok, rongyosok? üvöltöte Jankó. Most legyetek legények. Kitaposom a beleteket, jött-ment bitangok! Kihajigállak innét, mint a rongyot!

A szitok ömlött belőle és lassan mindegyik legénynek ökölbe szorult a keze.

Az istálló felől zaj hallatszott.

— A lovak! — kiáltotta Kati és elrohant. A többiek utána. Az istállóban a volt katonatiszt Berecz fiút találták. Kezében az egyik ló kötőfékszára. Vezette kifelé! Bereczre Bandi csapott rá:

— Mit akarnak itt?

— Mit akarunk barátocskám? Csak azt, ami a mienk! Elviszszük a lovat kisapám! Átmegyünk egy kicsit Orosházára. Autón már nem mehetünk, az már régóta nincs, hát lovon megyünk!

Jankó közben tempósan ballagott utánuk. Lovaglópálcával veregette a csizmaszárát, s valami ismert slágerdalt fütyörészett. Megállt az udvar közepén s ingerkedve kiáltott Berecz felé!

— Na, mit félsz? Megijesztett a sok barom?!

— Bálint előlépett a csoportból. Érezte, hogy valamennyien őt figyelik. Nemcsak a csoport. Az egész ONCSA telep, a kiuzsorázott, megvénült cselédek, a csepeli vasasok, a Párt! A fejében még kuszán kergették egymást a gondolatok, Sztálin mondta: az ellenség nem adja meg magát. Harcol! — Igen eddig túlsima volt minden. A csoport szinte készen kapta, amit kapott, de ez már harc! Itt az ellenség szemtől szembe. Vigyorog, harap és lopni akar!

Torkában fölengedett a nyomás. Arca megkeményedett, mint a kő, mozdulataiba erő és határozottság költözött.

Bereczhez lépett, s a kötőféket Miskához lökte, csak fejével intett a ló felé:

— Kösd be Miska!

Aztán rivallt rá Bereczékre:

— Maguk meg pusztuljanak innen, de rögtön! A mi munkánkat már nem tudják föltartóztatni! Mit csináltak maguk itt? Tanyát, fürdőszobával, ártézi kúttal! De az apám ásta az alapot, az apám fogta az eke szarvát, az apám vágta a búzát! Mi már tudjuk, mi az értéktöbblet, mi már tudjuk, mi az osztályharc, mi már nem ijedünk meg Jankó úr! Maguk fölélték a mi munkánk hasznát,amig lehetett, aztán meg elszabotálták kezünk alól a munkát, amíg hagytuk. Maga rossz gazda volt, mi meg összefogtunk, és megmutatjuk, hogyan kell gazdálkodni ekkora darab földön.

Jankó a tehetetlen dühtől rekedten, rikácsolt, szája szögletén habosan folyt le a nyál.

— De jól megtanultad kölök! Fogd be a pofád, azt a keserves mindenit!... Majd megmutatom én a ti demokráciátoknak, hogy milyen a jó gazdálkodás! — Berci, hozd azt a lovat! Taposs át rajtuk! Gyerünk! Mit törődsz Te a rongyosokkal! Vagy talán félsz?

Jankó már tombolt, mint az őrült. A kis Miskához ugrott, kirántotta kezéből a kötőfékszárat, az elbukó Miskát rugni, taposni kezdte. Bálint és Koma Gyuri egyszerre ugrottak oda. Berecz holtra-vált képpel iszkolni próbált, a tajtékzó Jankó a zűrzavarban fölkapta az istállóajtó mellől a vasvillát s az összerogyott Miska fölött Gyuriba szúrt. Combján hosszú sebeket ütöttek a vasvilla éles karmai.

A dühöngő Jankót Bálint fegyverezte le, s a reszkető Bereczet is falhoz szorították. Sebtiben előkapott kötelekkel összekötözték őket, bevitték a szobába. Mások a két sebesültet gondozták, vizet melegítettek, Bálint lóháton küldött orvosért és a rendőrökért. A foglyokat a kemencepadkára ültették. Szótlan, izzó gyűlölet izzott feléjük. Azok ijedten könyörgőre fogták a dolgot, hogy így, meg úgy, csak rájuk akartak ijeszteni, meg, hogy csak kölcsön kellett volna a ló, ne hívjanak rendőröket, az orvosi költséget is megfizetik. Tulajdonképen nem is ők a felelősek, a bor az oka mindennek! Az ijedt rimánkodásokra Bálint csak egyszer válaszolt:

— Aki részeg maradjon otthon! Ha meg idejöttek verekedni, vállalják a következményét. Mi a saját osztályunkat védjük a harcban, maguk is a magukét. — Csak maguk nem szokták még meg a vereséget, mi meg nem megyünk bele több vereségbe.

Mire a rendőrök kijöttek, az orvos is kiért. Jankóékat elvitte az őrs, az orvos fertőtlenítette, bekötötte Koma Gyuri sebeit. A kis Miska is magához tért. Ő szögezte föl a fal főhelyére a táblát:

„EPOSz „Ifjú Gárda" termelőcsoportja". —

Hajnalra a csoport tagjai mind a 26-an aláírták a jegyzőkönyvet.

„Mi, a kiskirálysági EPOSz ONCSA-telepi szervezetének tagjai elhatároztuk, hogy a falun folyó osztályharc győzelme, földművelésünknek szocialista szektorrá való átalakítása érdekében kollektiv termelőcsoportba tömörülünk".

SZABOLCSI GÁBOR.